

janskimi na drugi strani, ampak konvencija, sklenjena za izvršitev saintgermainске pogodbe dne 17. marca 1924 med avstrijsko republiko in Jugoslavijo, preračunši avstrijske krome v dinarje po tam določenem tečaju (8 din. ali 32 jugoslovanskih kron za 100 avstro-ogrskih kron).

To pa zaradi tega, ker je treba glavnega dolžnika iz že navedenih razlogov smatrati, da je avstrijske narodnosti, dočim je upnica Hranilnica dravske banovine pripadala Jugoslaviji in je omenjena konvencija z dne 17. marca 1924 v izvršitvi posebnih klavzul saintgermainске pogodbe določila tudi tečaj za konverzijo avstrijskih kron v dinarje, čim bi šlo, kakor v konkretnem primeru, za plačilo terjatve, obstoječe med državljani ali zavodi dveh narodnosti — avstrijske in jugoslovanske.

Ta navodila bo moralo upoštevati delegirano apelacijsko sodišče ob ugotovitvi dolga postojnske občine proti Hranilnici dravske banovine.

Vrhovni kasacijski dvor ni izrekel dokončne sodbe, ampak je sodbo apelacijskega sodišča razveljavil, ker se to sodišče ni bilo bavilo s podrejenim ugovorom tožene stranke glede višine iztoženega zneska in ni preiskavalo, koliko je terjatev resnična.

Praktična posledica sodbe vrhovnega kasacijskega dvora v Rimu je, da bo terjatev hranilnice, čim bo v višini Din 36.000 — spoznana za resnično, preračunana v smislu konvencije z dne 17. marca 1924, znašala 144.000 avstr. kron ali 46.080 jugoslovanskih kron ali 11.520 dinarjev.

Dva pojava ljudskega prava med Slovenci v 16. stoletju.

Dr. Sergij Vilfan.

Eden glavnih vzrokov, da je starejše slovensko pravo razmeroma malo znano, je redkost listin, ki omenjajo njegove institute. Z malimi izjemami upoštevajo nam znane listine v glavnem le pravo onih slojev prebivalstva, ki so razmeroma zgodaj v celoti sprejeli germanske pravne običaje in ki jih ne moremo smatrati za nosilce slovenske ljudske pravne zavesti. Zato zaslužijo tem večjo pozornost maloštevilna listinska sporočila, iz katerih moremo črpati spoznanje starejšega slovenskega ljudskega prava. Z enim teh sporočil naj nas seznanijo naslednje vrstice.

Viri. V zbirki spisov odbornih deželnih zborov, ki so v Müllnerjevi preuredbi pod označbo „Landesverteidigung“ shranjeni v kranjskem stanovskem arhivu (v Narodnem muzeju), je pod staro fascikulaturo 98 med akti odbornega zbora v Pragi l. 1541¹ vložen kratek spis kranjskih odposlancev v prepisu, ki obsega eno polo in ga bomo označevali kot „praško pritožbo“. Prepis je spisan v pisavi 16. stoletja.

Listina vsebuje pritožbo (deželni gravamen), naslovljena na „rimskega, ogrskega in češkega kralja“, torej na Ferdinanda I. Habsburškega, ki je bil tudi deželni knez Kranjske. Podpisana je le z označbo „odposlanci kneževine Kranjske“.² — Na zunanji strani je z isto pisavo zabeleženo: „Ponižna prošnja kranjskih odposlancev“, ter z drugo, ne dosti mlajšo roko „Izročeno kraljevskemu veličanstvu v Pragi l. 41.“,³ nakar sledi regist listine brez tretje točke. Ta zaznamek o datumu izročitve je točen. V isti seriji spisov se namreč pod staro fascikulaturo 101a) nahaja koncept pritožbe z dne 18. julija 1542. — po vsem videzu instrukcije kranjskim odposlancem — ki naroča med drugim, naj odposlanci prosijo za rešitev v Pragi vloženi pritožb,⁴ ki jih je Ferdinand odstopil v rešitev vladi (Regierung). Tukaj navedene pritožbe pa se ujemajo s „praško pritožbo“, ki je bila torej v resnici vložena leta 1541 v Pragi. — V tem konceptu instrukcije je naknadno črtan odstavek, nanašajoč se na člen praške pritožbe, s katerim se bomo bavili, zato označujem ta vir kot „črtani koncept“.

V praški pritožbi pravijo odposlanci uvodoma, da dodajajo že vložnim pritožbam, na katere doslej še niso dobili odgovora, še naslednje štiri: V prvi točki zahtevajo, da se mestu Trstu naloži obveznost, prispevati k deželnim davkom. V drugi točki prosijo za dovolitev pobiranja mitnine za gradnjo kokrške ceste. Tretja točka se tiče pregreh,

¹ Gre za znani kongres v Pragi, ki se je začel l. 1541, in na katerem so zborovale dežele Spodnje Avstrije, del Gornjeavstrijskih dežel ter dežele češke krone. Na tem zboru je bilo govora zlasti o zadevah obrambe pred Turki in o njenih finančnih podlagah. Dodatni zbor k temu zboru l. 1542 je določil osnove za davčno odmero. — Gl. na pr. Bidermann, Die österreichischen Länderkongresse, MIOG XVII, Innsbruck 1896.

² „N. die gesandten aus dem fürstenthumb Crain.“

³ „Der gesandten aus Crain vnndertanig anruffen“ — „Zu Prag ku[n]igliche[r] m[ajestät]t vberantwort im 41.“

⁴ Iz tega koncepta izhaja, da praška pritožba kranjskih odposlancev še ni bila rešena.

ki so v deželi ukoreninjene, v četrti pa prosijo za odpravo oglejske cerkvene jurisdikcije na Kranjskem.

Zanima nas tretja točka praške pritožbe, v kateri sporočajo odposlanci kralju, da sta med kmeti razširjeni dve glavni škodljivi pregrehi in to „pustošenje“ in „otmica obljubljenih nevest“. Prvo pomeni, da se tedaj, kadar se primeri kak uboj, spravi vse sorodstvo na noge, vdre na storilčevo zemljišče, ter opustoši in pohodi vse. To se smatra kot običaj in pravo. Pri tem pa se zgodi mnogo hudega in slabega. — Tudi otmica obljubljenih nevest, pravijo odposlanci, je tako splošno ukoreninjena, da je mnogi nimajo ne za greh ne za sramoto, poleg tega pa ostaja pogostoma nekaznovana. — Slednjič se pritožujejo odposlanci v tej točki pritožbe, da se v nasprotju s kraljevo prepovedjo zopet začenjajo žegnjanja na deželi (Gey-khirschtage), na katerih se mnogo slabega zgodi. Ob koncu prosijo, naj vladar ukrene vse potrebno, da se dežela očisti takih pregreh. — „Zu ausreitung (ausrottung — iztrebljenje) der lasster mügen wir e[urer] m[ajestät]t aus vnnderthanigkhait nit verhalltn, das vnnter dem paursman zway schedliche haubt-lasster, grunndtstöer vnnd enntfüerung versprochener preüt, geprauchet werden. Solicher massen so sich etwo ein thodtschlag pegibt, so erhebt sich ein gannze freundschaftt, dem thäter auf den grundt zufallen, verwüessten vnnd zertreten alles, wellens für ein prauch vnnd recht halltn, darunter vill args vnnd vbles geschiecht. Auch ist das lasster entfuerung der preut so gemain eingewurzeltt, das es pey villen weder sundt noch schandt geacht vnnd darzue in vill weeg vngestrafft peleibt. Gey-khirschtage, daran in vill weeg vbells gestifft heben an, wider e[urer] m[ajestät]t genedigist verpott gehallten zuwerden. Biten wir e[uer] m[ajestät]t das landt vor solchen lasstern zu rainigen vnnd genedigiste einsehung thuen.“⁵

Pritožbo so kranjski stanovi ponovili v pismu na vladarjevega namestnika in vlado, ki je nastalo v sredi 16. stol., a je verjetno mlajše od instrukcije z dne 18. jul. 1542.⁶ V

⁵ V konceptu iz l. 1542 črtano mesto se glasi, kolikor se tiče našega predmeta: „Auch ermelte regierung der einreissenden lasster entfierung der preüt, grundtstöer vmb beschehen todslag so auch von irer ku[n]iglichen] m[ajestät]t zuerledigen auferlegt ist vmb genedige erledigung vnd einsehung zubiten, damit das lanndt von solchen lasstern gerainigt.“

⁶ Poslužujem se nedat. rokopisa, ki se nahaja med akti odbornih zborov za l. 1544 v kranjskem stanovskem arhivu (stara fascikulatura 87). Dimitz, ki priobčuje eno mesto iz tega pisma (gl. sp. op. 8.), se poslužuje verjetno nekega drugega rokopisa, ker navaja fascikula-

tem spisu, ki ga označimo kot „p i s m o n a m e s t n i k u“, prosijo med drugim za rešitev glede nekaterih kaznivih pregreh.⁷ Očitno gre za ponovitev čl. 3. praške pritožbe, čeprav ne pustošenje ne otmica nista izrečno omenjeni. Pač pa je otmica v tem pismu omenjena v naslednjem členu, ki se nanaša na cerkveno jurisdikcijo oglejskega patriarha na Kranjskem, to je na člen 4. praške pritožbe. (V tej zvezi praška pritožba otmice ni omenjala). V pismu namestniku skušajo stanovi pripisati vso krivdo na razširjenost otmice v deželi — oglejski cerkveni jurisdikciji.⁸ Stanovi se pritožujejo, da je poslovanje cerkvenih sodišč počasno in površno. Cerkveno sodstvo vrši generalni vikar v Vidmu, ki se poslužuje v prvi instanci arhidiakonov (Erzpriester), ti pa so popustljivi in zato se množe pregrehe. Patriarhova cerkvena sodišča so bila po poročilu tega vira pristojna za naslednje zločine: bogokletstvo (Gots word), malikovanje, simonijo, čarovništvo, zakonolomstvo in druge zakonske stvari, zapeljevanje nevest (Verführung versprochener Bräute), krivoverstvo in krvoskrunstvo. Nadalje so bila cerkvena sodišča pristojna za izreko cerkvenih cenzur in disciplino duhovščine ter za podobne zadeve. Razpravlja se slovenski (windisch wird gehandelt), zapisniki se pišejo latinski in se pošiljajo na apelacijsko instanco v Videm, kaj pa se tam z njimi zgodi, ve sam Bog. — Pred kratkim je umrl arhidiakon za Gorenjsko in je bilo sodišče čez zimo in predpust nezasedeno, kar je dalo povod za mnoge pregrehe. Ženijo se kar povprek, ugrabljajo obljubljene neveste ter jih dovajajo drugim itd. („... auch versprochen preüt empfierdt vnnd anndern“ zuelegt“). — Zato se stanovi potegujejo za podelitev cerkvene jurisdikcije za vso Kranjsko ljubljanskemu škofu in utemeljujejo s tem tudi svoj lastni ukrep, da so na deželnem zboru poverili izvrševanje cerkvene jurisdikcije ljubljanskemu generalnemu vikarju. (V tej dobi je namreč spadal pod ljubljansko škofijo le del kranjskih fará).

Za slovensko pravno zgodovino vsebujejo ti viri dva zanimiva podatka, prvi o pustošenju po ubijalčevem zem-

turo 207, pod katero pa ga danes ni najti; zato tudi ni mogoče kontrolirati Dimitzove navedbe, da je pismo iz l. 1544.

⁷ „Auch vermanen wir euer gnaden von wegen des zugestellten khuniglichen peuelichs etlich gemainer strafflichen lasster darin euer gnaden ain guet pedunnkhen an die khu[nigliche] m[aiestät] perat-schlagt. Bitten auch vmb gnedige erledigung.“

⁸ Ustrezno mesto je priobčil že Dimitz (Gesch. Krains, Lj. 1878/II, str. 287).

⁹ Dimitz ima napačno „andere“, kar pokvari smisel.

ljišču in drugi o običaju otmice pri Slovencih. — Ker je znano, da je bila otmica še v Valvasorjevi dobi običajna med Uskoki,¹⁰ je treba uvodoma še rešiti vprašanje, ali se morda naši viri ne tičejo tega priseljenega ljudstva. Že splošna dikcija praške pritožbe („vnnter dem paursman — gemain eingewurzellt“) ne omejuje poročila le na en del dežele. Pismo namestniku govori izrečno o otmici na Gorenjskem, tam pa Uskokov ni bilo. — Viri v tej dobi in še desetletja pozneje strogo ločijo Uskoke od domačega prebivalstva in jih označujejo izrečno kot „Vskoggen“ in podobno. Sploh pa so se Uskoki začeli naseljevati v obmejnih krajih Kranjske šele okrog l. 1531,¹¹ torej kakih deset let pred praško pritožbo in bi jih viri že zato tem bolj ločili od domačih prebivalcev.

I. Pustošenje zemljišča kot kazen za usmrnitev.

1. Pojem. — Prvo pregreho, ki je običajna med kranjskimi kmeti, označuje praška pritožba kot „grundstör“.¹² Iz že gori navedenega podrobnejšega opisa pa izvedemo, da gre tu za običaj, da se upošteva ubijalčevo zemljišče. Ker za to ni znan nikak ustaljen slovenski naziv, rabim namesto nemškega naziva besedo „pustošenje“,¹³ ki še najbolj podaja v virih opisano vsebino tega običaja.

Predpostavka za pustošenje je uboj¹⁴ (thodtschlag). Če se zgodi uboj, se zbere po poročilu našega vira „ein gannze

¹⁰ Valvasor, Die Ehre des Herzogtums Krain, Lj. 1689, Novo-meška izdaja 1877. VI. knj., 295.

¹¹ Gl. na pr. Gruden, Zgodovina slovenskega naroda. Celovec 1912 in nasl., str. 588.

¹² Beseda je sestavljena iz „grund“ (zemljišče) ter „stör“ (danes bi se glasilo „störe“), kar je samostalnik, izveden iz istega korena, ki ga nahajamo v moderni nemški besedi „zerstören“ (razrušiti, razdejati). Samostojna raba besede „stör“ v tem pomenu mi v drugih virih ni znana, pač pa je na pr. po Ožboldu Gutsmannu (Deutsch-Windisches Wörterbuch, Celovec 1789) „stören“ sinonim za „zerstören“.

Beseda „Grundstör“ je doslej v nemškem pravnem jeziku neznana, prav tako sorodne izpeljanke kot „Grundstörung“ itd. To povzemam iz prijaznega sporočila dr. Alfreda Locha v Heidelbergu, sedanjega urednika nemškega pravnega slovarja (Deutsches Rechtswörterbuch), v čigar besedišču se ta beseda doslej ni nahajala.

¹³ Besede „razdejanje“, ki je starejša, ne uporabljam, ker je dvo-umna in pomeni obenem dejanje in učinek dejanja. Zato je beseda „pustošenje“, čeprav je šele v novejšem času prišla v slovenski jezik, primernejša.

¹⁴ Totschlag pomeni „uboj“, ne v smislu a. k. z. — dolus indirectus (Dolenc-Maklecov, Sistem celokupnega kazenskega prava, Ljubljana, 1934, 87), namreč v pravnozgodovinskem smislu — „usmrnitev z naklepom, pa brez posebne zavratnosti“ (Dolenc, Pravna zgodovina za slovensko ozemlje, Ljubljana 1935, 179). Vendar je dosledno termi-

freundschaft“, kar pomeni v tedanjem jeziku celotno sorodstvo. Ni sicer povedano, čigavo, vendar je gotovo, da je mišljeno umorjenčevo. Do katere stopnje sega pojem „celotnega sorodstva“, iz virov ne izhaja.¹⁵ — Zbrani sorodniki napadejo ubijalčevo zemljišče, kjer „opustošijo in pohodijo vse“ (verwüessten vnnd zertreten alles).

Za presojo tega običaja s pravnozgodovinskega stališča je važna pripomba, da se vse to med kmečkim ljudstvom splošno pojmuje kot običaj in pravo (für ein prauch vnnd recht), iz česar sledi, da gre za institucijo slovenskega ljudskega prava. Bila je v nasprotju s pravom in pravnim naziranjem vladajočih slojev, ki so jo imeli za consuetudo irrationabilis.

2. Pravna narava. a) Osveta. Pravkar opisani običaj je v mnogočem soroden krvni osveti:¹⁶ pri obeh je predpostavka uboj,¹⁷ izvrševalec sankcije pa sorodstvo ubitega; sankcija se izvede brez posredovanja javne oblasti; osveta kakor tudi pustošenje sta stvar prizadete rodbine v razmerju do ubijalca in ne spadata med javne kazni. Sorodna sta si oba instituta tudi glede na nagib, iz katerega izvirata, in ki ga označuje v prvi vrsti želja po zadostitvi.¹⁸ — Razlika med krvno osveto in pustošenjem je v sankciji, ki je v prvem primeru narekovana po talionskem načelu, v drugem pa ne, ker se zločin zoper telo povrne z imovinsko škodo. Ne gre pa zamenjavati pustošenja z odkupom od krvne osvete, ki je rezultat dogovora obeh strank, deloma celo posledica posega višje oblasti. —

nološko razlikovanje v tej zvezi pač le postranskega pomena, ker je gotovo, da velja pustošenje tem bolj, če je bila usmrtitev izvršena na zavraten način. Smiselno bi torej v slovenščini tudi lahko rekli kar „usmrtitev“.

¹⁵ V drugih pravih je bilo večinoma določeno, do katere stopnje sorodstva sega dolžnost, sodelovati pri krvni osveti. Prim. His, Das Strafrecht des deutschen Mittelalters, I, Leipzig 1920, str. 266.

Pri Crnogorcih in severnih Albancih pa se udeležje krvne osvete vsi krvni sorodniki ne glede na stopnjo sorodstva. Jelić, Krvna osveta i umir v Crnoj gori i severnoj Albaniji, Beograd 1926, str. 23.

¹⁶ O krvni osveti prim. od slovenske literature zlasti Dolenc, PZ 168 in passim.

¹⁷ Vendar so predpostavke osvete tudi lahko širše in ni nujno, da so omejene samo na uboj. Sergjejevič, Lekciji i izsledovanija po drevnjej istoriji ruskago prava, IV, izd. S. Peterburg, 1910, str. 383.

¹⁸ Prvotna osveta je bila prežeta s težnjo „zadostiti svojemu samoljubju“. Prim. Kadlec-Taranovski, Prvobitno slavensko pravo pre X veka, Beograd 1924, str. 90 in tam citirane Makarevičeve besede.

Pustošenje je torej vrsta kolektivne osvete¹⁹ v širšem smislu in sicer nekaka „imovinska osveta“ v razliko od krvne.²⁰

b) Vastacija. Po vrsti sankcije je pustošenje podobno instituciji, ki jo pozna germansko pravo pod imenom „Wüstung“ (v virih: woistinge, woestinge, vastatio; z glagolom: destruere, diruere, devastare itd.).²¹ Beseda „Wüstung“ ima v splošni rabi podoben pomen, kot ga je imela beseda „störung“ (danes „Zerstörung“), torej bi morali v slovenščini prevesti obe besedi s „pustošenjem“. Ker pa se — kakor homo videli — po svoji pravni vsebini „Wüstung“ in „Grundstör“ ločita, ju prevajam z različnimi nazivi in sicer prvo kot „vastacijo“, drugo pa kot „pustošenje“.

Vastacija je ena imovinskopravnih posledic germansko-pravne brezpokoynosti (Friedlosigkeit). Učinek brezpokoynosti je na pozitivni strani v tem, da postane pravno dopusten napad skupnosti sonarodnjakov, ki se izvrši na podlagi sklepa skupnosti (Acht, proglasitev za brezpokoynega) ali pa na podlagi uradnikovega proglasa (Bann). Po negativni strani pa je brezpokoynost — odtegnitev pravne zaščite. Brezpokoynost obsega osebne in imovinske posledice. Slednje obstoje ali v zaplembi (Fronung)²² ali pa v vastaciji (Wüstung) imovine brezpokoynega. V poznejšem razvoju se vastacija pojavlja tudi kot samostojen pravni institut, ki ni nujno zvezan z brezpokoynostjo.

Vastacija je po pravu dopuščeno in ukazano razdejanje celotne imovine (totalna vastacija) ali posameznih imovinskih

¹⁹ Kolektivna zato, ker jo vrše sorodniki ubitega kot skupnost. O pojmu kolektivne osvete v nasprotju z individualno gl. na pr. Jelić, o. c. 10.

²⁰ Teoretsko je pojem osvete podan ne le pri samolastnem povračilu po načelu „kri za kri“, ampak tudi tedaj, kadar poškodovanec ali njegovi svojci povrnejo zlo z drugim zlom, pa čeprav je samo imovinskega značaja. Toda običajna je bolj krvna osveta. Prim. Sergejev, l. c.

²¹ Te in mnoge druge izraze navaja Al. Coulin v obsežni razpravi „Die Wüstung. Ein Beitrag zur Geschichte des Strafrechts unter besonderer Berücksichtigung des deutschen und französischen Mittelalters“. Ztschr. für vergleichende Rechtswissenschaft, XXXII. Stuttgart 1915, str. 326—501. Na tej razpravi ter na podatkih v Schröderjevem učbeniku (Lehrbuch der deutschen Rechtsgeschichte, VI. izd. v Künssbergovi priredbi, Leipzig 1919) slonijo podatki, ki jih navajam glede vastacije.

²² Zaplemba imovine kot kazen za zločin je bila znana tudi na našem ozemlju tako med privilegiranimi stanovi (gl. na pr. gravamina kranjskih stanov z dne 6. nov. 1528, stan. arh. fasc. 207), kakor tudi med kmeti. Wagensberški ekscerpt Gorskih bukev določa glede nepredvidnega požiganja „Kateri tega drugiga poschge, ta je use zapav.“ Dolenec, Gorske bukve, Ljubljana 1940, str. 179. Prim. na pr. tudi, ibid. 112, 228.

predmetov (parcialna vastacija) po skupnosti sonarodnjakov ali njenih organih kot posledica nezakonitega ravnanja lastnika ali posestnika te imovine. Predpostavka za izvrševanje vastacije so razen uboja tudi razna druga kazniva dejanja.

Razlika med pustošenjem in vastacijo je v tem, da je slednja praviloma posledica proglasitve brezpokojnosti ali vsaj izreka o vastaciji, ki ga sklene javna oblast in ki ga izvrši skupnost sonarodnjakov ali njeni organi. Pustošenje pa je samolasten ukrep sorodnikov ubitega in je zato primitivnejše. Ta razlika pa ni nepremostljiva in so vsaj teoretsko možne razne vmesne oblike med obema pravnima institucijama.

c) Pustošenje je torej po svoji pravni naravi vmesna oblika med krvno osveto in germansko pravno vastacijo, ki ima z obema skupno predpostavko, posebej pa mu je s krvno osveto skupna oseba izvrševalca, z vastacijo pa sankcija. Pustošenje je pojav sui generis, čigar naravo najbolje podaja že zgoraj postavljena označba — „imovinska osveta“.

3. Izvor pustošenja. Dejstvo, da je bilo pustošenje v 16. stol. del ljudskega prava, kaže, da se ni začelo pojavljati šele tedaj, ampak da je bilo pri nas znano vsaj že ob koncu srednjega veka; konservativna pravna zavest ljudstva potrebuje za ustvaritev in razširitev novega običaja navadno daljšo dobo. — Tudi izraz „einreissende lasster“, ki se ga poslužuje črtani koncept, v tedanji rabi besede ne izključuje poprejšnjega obstanka,²³ kaže pa na to, da se je pustošenje v 16. stol. močneje širilo.

Nikake opore pa nimamo za odgovor na vprašanje, ali je pustošenje zemljišč domačega izvora ali je prevzeto od drugod. Gon za uničenjem nasprotnikove imovine je tako utemeljen v človekovi naravi, da je prav mogoče, da je pustošenje zraslo na slovenskih tleh in bilo brez tujih vplivov sčasoma sprejeto v ljudsko pravo. Res pa je tudi, da so imeli Slovenci priložnost, seznaniti se z germansko-pravno vastacijo zlasti pri svojih sosedih Langobardih²⁴ ali

²³ Gl. na pr. zvezo v dodatku h Koroškemu policijskemu redu z dne 24. febr. 1578, kjer je govora o pregrehah, ki se dovolj ne preganjajo in se zato „von tag zu tag je lennger je mer sich einreissen“. Ta zveza predpostavlja predhoden obstoj teh pregreh, seveda v manjši meri.

²⁴ Coulin, o. c. na raznih mestih.

morda pri Avstrijcih,²⁵ in jo v nekoliko spremenjeni obliki sprejeti za svojo.²⁶

4. V pisanem pravu ni pustošenje nikjer izrečno omenjeno,²⁷ pač pa vsebujeta privilegija vojvode Albrehta II. za Koroško in Kranjsko, oba iz l. 1538, določbo materialnega kazenskega prava o uboju, ki se vsaj posredno nanaša na pustošenje.²⁸ — Ustrezni člen predpisuje za pobegelega ubijalca denarno kazen in vsebuje opozorilo, naj se storilec „varuje svojih sovražnikov in pokrika“. Za ujetega storilca pa velja talionsko načelo („Hals wider Hals“) ali pa odkup, vendar naj tega ne plačajo otroci in žena iz imovine.

V opozorilu na sovražnika predvidevata in dopuščata privilegija nasilen ukrep sorodnikov zoper pobegelega ubijalca, torej osveto²⁹ ali morda njeno posebno obliko — pustošenje. Omejitev imovinske odgovornosti ujetega storilca pa vsebuje morda posredno prepoved pustošenja njegovega zemljišča.

II. Otmica.³⁰

1. Pojem in pravna narava. Drugo pregreho označuje praška pritožba kot „ennführung versprochner preüt“ — otmico obljubljenih nevest. Pismo namestniku pa pravi, da se obljubljene neveste ugrabljajo in dovajajo drugim (dobesedno: „polože k drugim“); ugrabljeno dekle je torej nekomu obljubljeno, vendar ne onemu, za kogar

²⁵ Avstrijsko deželno pravo (Österreichisches Landrecht 1237) pozna razrušenje (prechen) kot vrsto kazni. Schwind-Dopsch, Urkunden zur Verfassungsgeschichte, Innsbruck, 1895, str. 72. Prim. His, o. c. 422.

²⁶ Tudi osveta je bila pravni institut pri Nemcih še v 15. in 16. stol. Prim. P. Frauenstädt, Blutrache und Tötschlagsühne im deutschen Mittelalter, Leipzig 1881.

²⁷ Beseda „Störer“, ki jo srečujemo v policijskih redih, nima s pustošenjem nobene zveze in pomeni obrtnika, ki izvršuje obrt na deželi, ne da bi bil stalno naseljen. (Gl. n. pr. policijski red za Koroško iz l. 1577, tisk. l. 1578 v Gradcu, fol. 56).

²⁸ Vsebovan je v deželnih ročinih obeh dežel. Kritična izdaja v Schwind-Dopschu, o. c., str. 175 ss.

²⁹ Tako tudi Frauenstädt, o. c. 25/4, ki omenja, da vsebujejo podobna svarila avstrijska pravna napotila.

³⁰ Domneve o otmici pri Slovencih gl. Janko B(arle), Ženitovanjski običaji Belih Kranjcev, LMS 1889, zlasti ekskurz na str. 73/4; Dolenc, Pravnoistorijski i kriminalnopolitički pogledi na otmicu, Pravni Zbornik I/1. Podgorica 1935, str. 21; Isti, Pravniški razgled po slovenskih narodnih pesmih, Slovenski Pravnik XXX (1914), str. 313; Isti, PZ, zlasti str. 35 in 147; Isti, „Otmica“ in „šranga“ v davnih časih in dandanes, Vodnikova pratika 1934, str. 49 ss.

jo ugrabijo. Pojem obljubljenih nevest postane razumljiv, če se ozremo na starejše ženitno pravo Slovencev.

Kakor po mnogih starejših pravih, tako je tudi po običajnem pravu slovenskih kmetov bila priznana staršem pravica, privoliti v zakon otrok. V ženitnih pogodbah slovenskih kmetov srečujemo stalni pristavek, da ženin sklepa zakon s pristankom očeta, včasih tudi s pristankom drugih sorodnikov.³¹ — Pravice staršev pa so bile v naših deželah še širše in dejansko je veljala — zlasti v starejši dobi — pravica staršev, da določajo, s kom se bodo otroci poročili; ta pravica do siljenja v zakon se v nemškem pravnem jeziku označuje kot *Heiratszwang*. — Štajerska privilegija iz 15. stoletja³² odpravlja pravico deželnega kneza, da ženi in moži sinove in hčere štajerskih deželanov ter priznava to pravico deželanom, to je staršem. Ta določba, ki je sicer mišljena v prvi vrsti kot ukinitvev te oblasti deželnega kneza, je za nas važna zlasti zato, ker dokazuje, da je v višjih krogih prevladovalo naziranje o odločilnem pomenu volje staršev pri poroki otrok. Omenjena določba štajerskih privilegijev, ki je od l. 1538³³ vsaj teoretsko veljala tudi na Koroškem in Kranjskem, je bila l. 1460 z „Zlato bulo“³⁴ izrečno prevzeta in uzakonjena tudi v teh dveh deželah, kar dokazuje, da je tu še v 15. stoletju v praksi prevladovalo siljenje otrok v zakon, sicer bi ta določba kot anahronizem ne imela smisla. Ustrezno mesto Zlate bule potrjuje deželanom pravico, da

³¹ Polec, Svobodniki na Kranjskem, GMDS XVII 1936, str. 107 s. navaja veliko število takih pristavkov iz ženitnih pogodb svobodnikov ter omenja v op. 455, da se te pogodbe v tem niso razlikovale od pogodb drugih podložnikov. Ta pristavek je tudi v formularju Raspove formularne knjige v župnem arhivu v Kamniku. (Ibid.)

³² Privilegij iz l. 1237 je vsebovan v štajerskih deželnih ročinih in v Schwind-Dopschu, o. c. 77 ss., privilegij iz l. 1277 pa le v deželnih ročinih. — Privilegij iz l. 1237 določa: „Inimicam quoque iusticie consuetudinem, que memoratos Styrienses indebite per principes eorum in eo premere videbatur, quod filie ac filii eorum coactim quodammodo matrimonio copulabantur, nos ut zelatores equitatis penitus semovemus hanc eisdem dantes ac imperiali iustitia confirmantes libertatem, ut libere filios ac filias eorum cui voluerint copulare debeant in futurum.“

Prim. k temu tudi Kos, Gradivo V, Ljubljana 1928, št. 780: L. 1241 sta se Herman iz Ortenburga in grof Viljem iz Vovber poravnala tako, da je grof Viljem med drugim odstopil od zakonske pogodbe med svojo hčerjo in Poponom iz Peggaua, kateri naj se oženi s hčerjo ortenburškega grofa. Prim. dalje ibid. št. 817, 890.

³³ Po privilegiju Albrehta II. iz l. 1538. Gl. zg. op. 28.

³⁴ Tako se imenuje privilegij cesarja Friderika. Vsebovan je v deželnih ročinih obeh dežel.

svobodno poroče (verheyratheren vnd bestaetten) svoje sinove in hčere kadar in s komer hočejo.³⁵ — Isto pravno naziranje je bilo razširjeno tudi med kmeti, o čemer pričajo številna mesta slovenskih narodnih pesmi, ki govorijo o tem, da dajejo starši otroke (zlasti pa hčere) v zakon.³⁶ Pogostoma odloča o hčerini možitvi po narodnih pesmih — mati.³⁷ Tudi pristavek v ženitnih pogodbah, ki omenja „nasvet“ staršev pri izbiri neveste,³⁸ kaže na njihovo aktivno vlogo. — Na drugi strani pa je zanimivo, da se kaka pravica zemljiškega gospoda, da bi določal, s kom naj se njegovi podložniki poročijo, vsaj za Kranjsko ne da dokazati in se nasprotno zdi, da ni na Kranjskem taka pravica nikoli veljala.³⁹

Pojmovanje ženitne pogodbe kot pogodbe, pri kateri je volja staršev prav tako važna, če ne še važnejša od volje nupturientov, večkrat pa — zlasti glede možitve dekleta — edino merodajna, je sicer splošno razširjeno v starejših pravih,⁴⁰ v pravih slovenskega ozemlja pa tudi še prav po-

³⁵ „Item wir geben vnd bestäten ihn auch die freyheit, das sy foerbass immer freylich ihre soehn vnd ihre toechter verheyratheren vnd bestaetten sollen wann und wembe sy woellen“. Citirano po kranjskem deželnem ročinu, tisk. 1687, str. 10 (bestaetten je sinonim za verheiraten). — Zanimivo je, da ta prevzeta določba sploh ne omenja več svojega prvotnega namena — omejitve oblasti deželnega kneza.

³⁶ Splošnega pravila, kdo od obeh roditeljev odloča o možitvi hčere, na podlagi narodnih pesmi ne moremo postaviti. Starši dajo nevesto po št. 90, oče po št. 237/8 (deloma tudi po op. ad 5434) mati po št. 97 in fine, 98, 103, 107, 108, 5199. Volja vseh treh (očeta, matere in hčere) je podana po št. 5251. (Navedbe so podane le za zgled: številke pomenijo pesmi po Škerljevi zbirki narodnih pesmi SNP).

³⁷ Gl. prejšnjo opombo ter zlasti Dolenc, Pravniški razgled, 312.

³⁸ Gl. op. 31.

³⁹ Prim. Polec, O odpravi nevoljništva na Kranjskem, Zbornik znanstvenih razprav IX., 1933, zlasti 194 ss.

⁴⁰ Skupna poteza starejših prav je, da priznavajo imetniku oblasti, zlasti očetu, pri sklepanju zakona otrok odločilno besedo. V podrobnostih (na pr. glede kroga oseb, ki imajo pravico izbire; glede veljavnosti, narave in posledic zakona proti njihovi volji; glede kroga oseb, ki so drugemu podrejene pri izbiri zakonca) pa se razna prava med seboj zelo razlikujejo.

Naslednji kratki pravno primerjalni prikaz naj služi v ilustracijo zgoraj podanemu stališču slovenskega prava: Po rimskem klasičnem pravu je veljalo: nuptiae consistere non possunt, nisi consentiant omnes, id est qui coeunt quorumque in potestate sunt. (Paulus libro 35 ad ed.; D, 35, 2, 2). Sin more skleniti zakon le s pristankom očeta (I, 1, 10, pr.). Po postklasičnem pravu je izrečno določeno, da sina ni mogoče siliti v zakon (C. V, 3, 4, 12), pač pa se zdi, da velja glede hčere pravica imetnikov oblasti, da ji izbirajo moža. (Ibid. 1. 1.). Bizantinsko pravo, pravo, ki je veljalo tudi med pravoslavnimi Slovani, zahteva pri sklenitvi zakona volje nupturientov in soglasja staršev (Krmčija Leona cara in Konstantina, Glava 49, II/1). Po starem germanskem pravu se je zakon sklepal običajno v obliki kupa neveste, ki ga skleneta njen

selbno trdno in v razmeroma širokem obsegu ukoreninjeno ter dolgo ohranjeno.^{40a} Moglo bi spominjati na staro za-

muntoald na eni in ženin na drugi strani. Hčere so glede izbire zakonca v splošnem podvržene volji muntoalda, zlasti če je muntoald oče (Heiratszwang). To velja še v frankovski dobi. Volja neveste je neupoštevna, v frankovskih formulah listin se nanjo ne polaga pomen. Vendar v prvotnem stadiju zakon proti volji imetnika oblasti — čeprav je tak zakon prepovedan kot rop — ni neveljaven. Njegovo neveljavnost proglašajo šele od l. 500 dalje razne partikularne sinode, ne da bi mogle tudi v praksi uveljaviti to naziranje. Na drugi strani pa v srednjeveški dobi vsaj teoretsko preneha siljenje v zakon. Po langobardskem pravu ima muntoald pravico, izbirati otroku s kom se bo poročil; če je muntoald oče ali brat, sme poročiti tudi deklico pod dvanajstim in dečka pod trinajstim letom (Liutprand, c. 12) ter je volja muntoalda pri sklenitvi zakona konstitutivna. Vendar se zde te določbe omiljene po c. 120, ki omejuje pravico muntoalda v toliko, da ne sme otroka poročiti z nesvobodnim človekom in ne zoper njegovo voljo. — Tudi langobardske listine pričajo o tem, da je oče večkrat zaročil maloletnega sina. — V vsakem primeru se je pri Langobardih zahtevala intervencija staršev pri poroki; sicer se je po postavljenem pravu smatrala žena za ugrabljeno. V praksi pa je obveljala milejša interpretacija, ki je imela za rop le, če niso privolili ne starši ne dekle. Italijansko pravo se je v predirnerijski dobi razvijalo v znamenju načel langobardskega prava. Na takozvanem rimskem pravnem ozemlju so imeli žene, ki so se poročile sine consensu parentum, za ugrabljene. Za staro rusko pravo ni neposrednih dokazov, da se je vršila poroka v obliki kupa neveste. Pač pa se zdi, da je veljala pravica staršev do siljenja v zakon. Tako se razume tudi določba Jaroslavove cerkvene ustave, ki — morda pod vplivom bizantinskega prava — ustanavlja odgovornost staršev za primer, da si dekle kaj prizadene (na primer se obesil), ker jo silijo v zakon. Zakon kot svobodna pogodba med ženinom in nevesto je tudi po ruskem pravu le izjema in se je tak zakon sklepal le v Vigozerski oblasti Povjeneckega ujezda na dan sv. Trojice. Češko pravo je poznalo kupoprodajo neveste (dceru provdati), pri kateri je bila nevesta le objekt pogodbe. Kupna cena se imenuje věno. Kanonsko pravo je zlasti v začetku zasledovalo — kakor je razvidno že iz opisanega razvoja frankovskega prava — dvojen namen: preprečevati sklepanje zakonov proti volji staršev, pa tudi dati konsenzu neveste večji pomen. Temu je primeren pojem otmice po Gratianovem dekretu, po katerem je otmica podana tedaj, kadar se dekle odvede in se zgodi nasilje bodisi njej, bodisi staršem (slednji primer je analogen raptus in parentes drugih prav), bodisi obojim (C 37, qu. 1, c. 2). Vendar je v cerkvenem pravu načelo svobodnega konsenza zlasti v dobi tridentinskega zbora stopalo vedno bolj v ospredje in je imelo prednost pred katerim koli pravom staršev do siljenja v zakon (prim. op. 44). V občem pravu je pod delnim vplivom kanonskega prava obveljalo pravilo, da je zakon otrok pod 25. oziroma 24. letom brez pristanka staršev prepovedan, vendar ne da bi bil ničen. — Ta oris temelji — razen kolikor je povzet neposredno iz citiranih zakonov — na sledečih delih: Sergejevič, o. c. 487 ss; Schröder, o. c. 71, 350, 817; Zöpfl, Deutsche Rechtsgeschichte, Stuttgart 1858 (III. nakl.) 584 ss 606 ss, 635, 685; Köstler, Muntgewalt und Ehebewilligung, ZRG, XXIX, 1908, str. 89 ss; Leicht, Il diritto privato Preirneriano, Bologna 1935, zlasti 68 ss, 76, 117; Kadlec-Taranovski, o. c. 80 ss; Windscheid, Lehrbuch des Pandektenrechtes, III (VIII. nakl.) 1901, str. 65.

družno uredbo ali rodbinsko varuštvo.⁴¹ Da je to pojmovanje tudi praktično, ne le teoretsko veljalo, nam posredno potrjuje poročilo praške pritožbe in k njej spadajočih virov o otmici obljubljenih nevest, ki postane le v tej zvezi razumljivo.

Otmica obljubljenе neveste je odvedba dekleta, ki so ga starši — morda celo proti njegovi volji — obljubili v zakon nekomu po svoji izbiri. Tako dekletе ugrabijo in, kakor viri nazorno povedo, „polože k drugemu“. Namen te otmice je preprečiti zakon, ki so ga zasnovali nevestini starši, in omogočiti ustanovitev zveze med nevesto in nekom drugim, ki se pri ugrabitvi poslužuje pomočnikov.

Skladno z opisanim naziranjem o vlogi staršev pri možitvi hčera, se je po gospodujočem pravu pojmovala ugrabitev kot zločin proti oblasti staršev⁴² (ki se je v drugih pravih imenoval raptus in parentes), ne pa toliko kot zločin proti osebni svobodi dekleta. Večinoma je bila ugrabljenka verjetno z ugrabiteljem dogovorjena,⁴³ kar bi

Siljenje v zakon je torej v starejših pravih splošno znano, vendar je pri Germanih že v srednjeveški dobi prenehalo. (Schröder, o. c. 817). To kaže, da je pravo slovenskih dežel — morda prav pod vplivom prastarega prava — glede tega hodilo svoja, nekoliko bolj konservativna pota.

⁴¹a Siljenje v zakon se dogaja tudi še v novejši dobi, vendar ga v splošnem ne moremo več smatrati za pravni običaj. Gašper Križnik pravi v svojih odgovorih na Bogišičev „Naputak“, da se v okolici Motnika siljenje v zakon sicer dogaja, pa se ljudem tako ravnanje staršev ne zdi pravilno. — Na drugi strani pa še vedno velja, da se otroci ne smejo poročiti brez privoljenja roditeljev, sicer velja taka poroka kot huda žalitev. (Križnikovi odgovori iz l. 1882 doslej niso izšli v tisku; rokopisen prepis teh odgovorov mi je dal iz prijaznosti na razpolago g. univ. prof. dr. Janko Polec).

⁴² Polec, Svobodniki 108.

⁴³ Po frankovskem pravu je bila vsaka poroka proti volji staršev zločin ropa, ne glede na to, ali je dekletе bilo dejansko odvedeno ali ne in ali je privolilo ali ne. Vendar ta rop, kot omenjeno, pred šestim stoletjem ni povzročal neveljavnosti zakona (Köstler, o. c. 97 ss). Druga germanska prava ločijo pojem ropa (to je odvedbe proti volji dekleta) in otmice z voljo dekleta. Običajna je bila slednja, vendar sta oba kazniva, kar kaže na splošno pojmovanje otmice kot zločina proti očetovski oblasti. Čeprav je otmica z dekletovim pristankom kazniva, se vendar mileje presoja in postane v Nemčiji šele v 16. stol. dejanski stan, za katerega je zagrožena smrtna kazen (Siegel, Deutsche Rechtsgeschichte, II. nakl. Berlin 1889, str. 462/3). Načelno stališče, ki so ga razna prava zavzemala glede otmice, je v glavnem razvidno že iz podatkov v op. 40.

⁴³ Tudi pri drugih narodih je v zgodovinski dobi prevladovala otmica z voljo dekleta. Tako pri Hrvatih (Sergjejevič, o. c. 484. Mažuranić, Prinosi za hrvatski pravno povijesni riječnik, Zagreb 1908—1922, str. 869 ss), pri Rusih (Sergjejevič, ibid.) in pri Frankih

pomenilo, da je bila otmica uveljavitev načela svobodnega konsenza nupturientov proti načelu ženitne nesvobode otrok. Morda je prav zato cerkvena judikatura mileje presojala otmico obljubljenih nevest kot svetni stanovi, ker je bilo siljenje otrok v zakon vsaj prav tako nasprotno osnovnim načelom cerkvenega ženitnega prava kot otmica.⁴⁴ Ni pa izključeno, da so se vršili tudi primeri otmice proti volji ženske osebe,⁴⁵ ki je v tem primeru navaden predmet tatvine.

Pojmovanje otmice kot zločina pa v 16. stoletju med ljudstvom še ni bilo popolnoma uveljavljeno. Ne le, da je bila otmica tedaj „splošno ukoreninjena“ — „mnogi“ je niso imeli „ne za greh ne za sramoto“; veljala jim je za ustanovo rodbinskega prava. Tako sta se v 16. stoletju pri nas borili dve pravni naziranji. Obe sta imeli podlago v pravni zavesti dela ljudstva in sta sestavini slovenskega prava. Otmica, ki je v popolnem nasprotju s pravom privilegiranih slojev, pa je še posebej izraz samostojne pravne zavesti kmečkega ljudstva.

2. Izvor otmice. Otmica se lahko pojavi povsod, kjer so kulturne in pravne razmere za to primerne. Prav enako otmico obljubljenih nevest, kot je bila razširjena pri Slovencih, poznata praško mestno pravo iz 14. stoletja⁴⁶ in

(Köstler, o. c. 115). — Kuhač, ki domneva obstoj otmice pri Slovencih iz plesa Korošca, sklepa iz njega tudi na to, da se je otmica vršila s soglasjem dekleta (navedeno po Barletu, I. c.).

⁴⁴ Res je sicer po starejšem kanonskem pravu podan kaznivi dejanski stan otmice tudi ob nasilju zoper ugrabljenke starše in je prav partikularno cerkveno pravo v začetku celo postroževalo predpise svetne zakonodaje glede obveznega pristanka staršev (prim. op. 40). Ni pa cerkveno pravo nikdar priznavalo staršem pravice, da silijo otroke v zakon, marveč je veljalo vedno kot osnovno načelo cerkvenega matrimonialnega prava — svobodni konsenz nupturientov. Tridentinski koncil je proglasil ekskomunikacijo nad zemljiškimi gospodi in oblastniki, ki bi koga silili v zakon; zasebniki, ki bi isto zagrešili, pa naj bi zapadli — ekskomunikaciji *ferendae sententiae* (Scherer, Handbuch des Kirchenrechtes, II, Leipzig 1891, str. 177). Praksa cerkvenih sodišč na Kranjskem je šla verjetno že prej v tej smeri vsaj v toliko, da ni ščitila v pretirani meri pravice staršev, katero jim je dajalo svetno pravo, da so odločali o zakonu otrok.

⁴⁵ V Srbiji so se še v začetku 19. stol. vršile otmice tudi proti volji ugrabljenke (prim. Sergejevič, o. c. 488).

⁴⁶ Čl. 89 praškega mestnega prava govori o odvedbi zaročenega dekleta in označuje dejanski stan takole: „Ce ima kdo hčer, katero je zaročil, in je dano jamstvo s tridesetimi markami, ali kakor se je med njimi dalo, pa jo kateri drugi ugrabi...“ (Wo ein man ein tochter hat, dy er verlobt hat, und das gelubt verburgert wirt mit XXX marken oder wie das sey zwissen in gescheen, vnd sey ein ander hin furt, vnd man noch im wert vnd sye begriffend

celo staro hetitsko pravo,⁴⁷ kar kaže na neke skupne kulturne in pravne pogoje za pojav otmice obljubljenih nevest⁴⁸ pri raznih indoevropskih narodih; ni pa nujno, da je posamezen pojav otmice ostanek iz predzgodovinske dobe. Zato je o prvotnem izvoru otmice pri Slovencih težko soditi. Gotovo je le, da ni bila v 16. stoletju med Slovenci nov pojav, ker je bila tedaj že „splošno ukoreninjena“. V tem smislu bo treba razlagati tudi pismo namestniku, čeprav to pismo tendenčno spravlja pojave otmice v zvezo z upraznitvijo gorenjskega arhidiakonata.

5. Drugi viri za slovensko pravo ne omenjajo otmice obljubljenih nevest izrečno kot pravni institut. Pač pa navaja Valvasor⁴⁹ pri opisu kranjskih fara kot zanimivost sledeči dogodek, ki se je zgodil okoli l. 1650. Župan vasi Kotnice na Kočevskem je „obljubil“ svojo hčer Ljubljančanu Epihu. Ko so peljali nevesto v svatovskem spremvodu mimo gozda pri Kotnicah, je prijezdil nenadoma iz grmovja neki Francolini z Reke v spremstvu več oboroženih fantov. Francolini je potegnil nevesto k sebi in z njo pobegnil ter se je menda z njo pozneje v Dalmaciji poročil. To poročilo, ki vsebuje tipičen primer otmice obljubljenih nevest, posredno potrjuje pravilnost našega mnenja o značaju te otmice, obenem pa dokazuje, da se je dogajala v obmejnih krajih Kranjske še v 17. stol., a je že izumirala, sicer ne bi Valvasor omenjal prav tega primera kot zanimivost. Drugih poročil o otmici obljubljenih nevest ni.

4. Otmica obljubljenih nevest je le ena od raznih vrst otmice, zato se nam postavlja vprašanje, kaj pričajo viri o otmici v splošnem. — Valvasor omenja otmico kot splošen običaj med Uskoki.⁵⁰ Na drugem mestu pravi o

mit einander, man sol zu rechtem richtem vbir in, wenn er die ee vnd dy fruntschaft der zweyer ehaften man von einander hat gescheyden.) Rössler, Das altprager Stadtrecht aus dem XIV. Jahrh., Prag 1845; prim. tudi Feuerbach-Mittermaier, Lehrbuch des... peinlichen Rechts, Giessen 1847, str. 427.

⁴⁷ Korošec, Raub- und Kaufehe im hethischen Recht, Palermo 1932, posebni odtis iz Studi in onore di Salvatore Riccobono, vol. I.

⁴⁸ Zdi se, da je tudi frankovsko pravo karolinške dobe imelo ugrabitev obljubljenih nevest za kvalificiran dejanski stan (Schröder, o. c. 388). Tudi po kanonskem pravu je bila ugrabitev tujih nevest posebej obravnavana. Sedes materiae je Gratianov dekret, ki v drugem delu, C 27, qu. 2, c. 33, 34, 46, 47, 50, govori o otmici nevest, v C 36 pa splošno o otmici. — Vendar otmica zaročenih nevest po kanonskem pravu ni enaka naši otmici obljubljenih nevest, ker kanonsko pravo zahteva za kvalifikacijo cerkveno zaroko, kar sledi zlasti iz C 27 qu. 2, c. 50.

⁴⁹ Valvasor, o. c. VIII. knj. str. 796/7.

⁵⁰ Gl. op. 10.

prebivalcih istrske vasi Rujal na beneškem ozemlju blizu Tinjana, da se sploh niso ženili drugače kot s pomočjo otmice, ker jih nobena ni marala.⁵¹ Sicer v Valvasorju ne vzemo ničesar. Njegova „zanimivost“, da je neki krojač skušal ugrabiti gospodično z Galenberga z njenim soglasjem⁵² ter nasprotujoči si poročili, da je zadnji iz rodu Schnitzenbaumov ugrabil gospodično Gall,⁵³ nam pač malo ali nič ne povesta. Toliko pač lahko sklepamo, da je bila otmica v Valvasorjevi dobi nekaj redkega. Tem bolj smo za starejšo dobo navezani na domneve. S tem vprašanjem se je že ponovno bavil Metod Dolenc,⁵⁴ ki je postavil domnevo, da so Slovenci, kakor drugi narodi, v starejši dobi poznali otmico. Od slovenskih virov so mu služile v ilustracijo te domneve zlasti narodne pesmi.⁵⁵ Neposrednih dokazov za obstoj otmice v višjih slovenskega ozemlja (razen glede Uskokov) ne navaja.⁵⁶ Ko mu danes na podlagi novo najdenih virov sledimo v njegovih raziskavah o otmici, in ko ugotavljamo, da so Slovenci še v 16. stol. poznali otmico obljubljenih nevest, ostane glede ostalih vrst otmice pri domnevah. Poročilo praške pritožbe nam glede teh ne more služiti: kakor na eni strani kaže, da so bile kulturne in pravne razmere za otmico v splošnem ugodne, si na drugi strani ne moremo razlagati, da se stanovi pritožujejo le nad otmico obljubljenih nevest⁵⁷ — ali drugih tedaj ni bilo, ali se jim niso zdele tako omembe vredne? — Viri nam na to ne odgovore.

* * *

⁵¹ Valvasor, o. c. XI. knj. str. 19.

⁵² Ibid. str. 160/1.

⁵³ Ibid. str. 477 in 540. Značaj obeh nasprotujočih si poročil kaže, da gre za osamljen primer otmice med privilegiranimi sloji, ki je vzbudil pozornost in postal predmet pripovedke.

⁵⁴ Gl. v op. 30 citirana dela. — Omenjam, da se je z otmico bavil tudi Linhart v svojem poskusu kranjske zgodovine (Geschichte Krains II., 286), vendar ne da bi za Slovence mogel povedati kaj natančnejšega.

⁵⁵ Najizčrpnjeje je snov obdelana v Pogledih, kjer se bavi z otmico ne le s pravnozgodovinskega, marveč tudi s kriminalnopolitičnega stališča.

⁵⁶ V splošnem je tudi pri drugih kulturnih narodih iz zgodovinske dobe razmeroma malo neposrednih dokazov. Izjemo predstavljajo balkanski narodi. Prim. Sergjejevič, o. c. 487 ss. ter Dolenc, Pogledi.

⁵⁷ Pri tej priliki naj opomnimo, da tudi v raznih kazenskih normah ni zaslediti izrazitih prepovedi otmice: Kranjski red za deželska sodišča iz l. 1535, Koroški red za deželska sodišča iz l. 1577, Koroški policijski red iz istega leta vsebujejo sicer prepovedi raznih ugrabitev, vendar ne da bi bila ugrabitev v svrhu sklenitve zakona posebej omenjena. Pač pa vsebuje tako omembo Ljubljanski malefični red iz l. 1514.

Ko zaključujemo ta kratki opis dveh pravnih običajev, s katerima so nas seznanili pisani viri, smo upravičeni ugotoviti, da sta bila pustošenje zemljišč in otmica obljubljenih nevest — tudi če pustimo vprašanje o njunem izvoru odprto — vsaj v začetku novega veka dva pojava slovenskega prava. Svoje veljave ta dva običaja nista črpala iz volje vladajočih stanov, s katero sta bila v nasprotju, marveč iz pravne zavesti slovenskega ljudstva, ki je, kakor vidimo, hodila svoja pota.

Književna poročila.

Zbornik znanstvenih razprav. XIX. letnik 1942/1943. Izdaja professorski zbor juridične fakultete. Ljubljana, 1943., str. 302.

Tudi letos obžaluje naša pravna fakulteta izgubo enega izmed svojih vrhov, prof. dr. Gregorja Kreka, ki ga je smrt lansko leto ugrabila sredi dela za našo pravno znanost in še posebej za našo univerzo. Prof. dr. Škerlj je napisal kot uvod v letošnji zbornik o tem velikem možu izčrpen in globoko občuten nekrolog, v katerem prikazuje lik pok. dr. Kreka ne samo kot pravnega znanstvenika in akademskega učitelja, temveč tudi kot umetnika, glasbenika, pisatelja in tudi kot nedanostljivega prijatelja. Posmrtnica nam nazorno slika, kako težko vrzel je zapustil za seboj prof. dr. Krek, ki je, kakor pravi uvodoma prof. dr. Škerlj, združeval rahločutečega ustvarjajočega umetnika, duhovitega esejista, estetika in umetnostnega kritika in pronicavega, globokega pravnikarja.

Nekrologu sledi 11 razprav profesorjev juridične fakultete, ki so jim dodani resuméji v italijanščini, z izjemo dveh, ki sta napisana v latinskem jeziku.

Na prvem mestu razpravlja prof. dr. Bajič v razpravi „Navezna pogodba“ o bistvu, pomenu in učinku navezne pogodbe v zvezi z mednarodnim zasebnopravnim obravnavanjem obveznostnega prava. — V globino segajoča razglabljanja nudijo osnove za navedene pojme in prikazujejo nazorno sestavine, ki tvorijo skupaj v mednarodnem zasebnem pravu obširno uporabljeni pojem navezne pogodbe. — Prof. dr. Korošec v svoji razpravi „Nastanek Avgustovega principata“ prikazuje ustavne krize v zadnjem stoletju rimske republike in končno Oktavijanove ustavne reforme, v svojem kritičnem delu omenja pa tudi pomanjkljivosti Avgustove ustave, zlasti pomanjkanje splošnega prestolonasledstvenega reda in vmešavanje pretorijancev v določitev prestolonasledstva. — Prof. dr. Kušej prikazuje v razpravi „O pravnem položaju vatikanskega mesta“ pomen pogodbe, sklenjene med Sv. Stolice in Kraljevino Italijo dne 11. februarja 1929, katere glavni namen je bila ustanovitev Vatikanskega mesta in riše nato iz javnopravnih vidikov zgodovino nastanka Vatikanskega mesta, ugotavlja njegovo pravno naravo in končno določa odnos Vatikanskega mesta do Sv. Stolice. — Prof. Maklecov podaja v razpravi „Tipologija zločincev v novi italijanski kazenski zakonodaji“ pregled tipološke razvrstitve zločincev v italijanski kazenski zakonodaji, ugotavlja glavne tipološke oblike v skupini vračunljivih in v skupini duševno abnormálnih delinkventov, pripominja, da je tipološka razvrstitev zločincev v novi italijanski zakonodaji izvedena bolj natančno kot v večini drugih novejših zakonodaj, ugotavlja, da je glavno merilo za delitev zločincev